

УДК 347.91

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-2.26>**Д. О. Шумейко**кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

КЛОПОТАННЯ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЙОГО РОЗГЛЯД

Визначено проблеми нормативного регулювання та практики подання клопотань про здійснення спеціального судового провадження. Виявлено типові недоліки змісту таких клопотань, що впливають на результат їх розгляду. Сформульовано рекомендації для вдосконалення правозастосовної діяльності. З'ясовано, що унікальність ситуації для національного кримінального судочинства, що полягає в можливості перебування особи на тимчасово окупованій території і залишатись недоступною для слідства і суду, потребує пошуку особливих технічних, тактичних і правових рішень. Таку практику не можна запозичити, а тільки напрацювати і дати їй юридичне закріплення. Це сприятиме формуванню прозорого, зрозумілого, послідовного, законодавчо врегульованого механізму "in absentia" з урахуванням особливостей, пов'язаних із соціально-політичними та воєнними умовами на території України. Наголошено, що за умови практично ідентичного змісту мотивувальної частини, резолютивна частина може містити протилежні приписи, тобто суд задовольняє клопотання про здійснення спеціального судового провадження або відмовляє в його задоволенні, поширеною практикою також є відмова в задоволенні клопотання, зупинення судового провадження й оголошення обвинуваченого в розшук. Зроблено висновок, що обставини, що мають бути зазначені у клопотанні прокурора про здійснення спеціального судового провадження: вчинення повнолітнім обвинуваченим злочину, передбаченого частиною 2 статті 297–1 Кримінального-процесуального кодексу України, ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази). Прокурор зобов'язаний додати до клопотання матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження. Визначено такі критерії оцінки судом факту належного повідомлення обвинуваченого: 1) докази, що надаються прокурором для підтвердження обізнаності обвинуваченого, та їхній зв'язок з іншими даними та матеріалами провадження; 2) реалізація законодавчої формули презумпції обізнаності; 3) дотримання вимог щодо змісту повідомлень.

Ключові слова: спеціальне судове провадження, клопотання, прокурор, суд.

Постановка проблеми. На відміну від клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування (далі – СДР), законодавець не закріплює вимог до клопотання про здійснення спеціального судового провадження (далі – ССП), крім обов'язку прокурора додати до клопотання матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження (ч. 3 ст. 323 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України).

Актуальність проблеми, що досліджується, зумовлена низкою проблем нормативного і практичного змісту, що стосуються змісту

клопотання про здійснення спеціального судового провадження та порядку його розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання здійснення спеціального судового провадження досліджено Ю.П. Аленіним, І.В. Басистою, Є.Г. Бендерською, Г.П. Власовою, Д.Т. Арабулі, В.І. Галаганом, І.В. Гловюк, С.А. Головатим, Ю.М. Грошевим, О.М. Дроздовим, О.В. Захарченком, І.І. Сливичем, А.В. Кіщенкою, О.П. Кучинською, О.В. Маленком, В.Т. Маляренком, Г.В. Матвієвською, О.О. Нагорнюком-Данилюком, В.В. Онопенком, Р.Г. Песцовим, М.А. Погорецьким, В.О. Попелюшком, О.Ю. Татаровим, В.М. Трофименком, В.М. Трубніковим,

Т.В. Трубніковою, Л.Д. Удаловою, С.Л. Шаренко, Р.М. Шехавцовим, А.В. Шевчишеним, О.Г. Шило, О.Г. Яновською й іншими.

Метою статті є дослідження нормативних вимог до клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження та порядку його розгляду, виявлення проблем правозастосування та пошук шляхів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Вивчення змісту клопотань про здійснення ССП показало, що вони зазвичай відповідають загальним вимогам до форми клопотань у кримінальному провадженні, прокурори також застосовують практику підготовки клопотань про здійснення СДР.

До типових недоліків змісту клопотань, що впливають на результат розгляду і відмову у здійсненні ССП, можна віднести такі:

- недостатня інформація про заходи, які вживались із метою повідомлення обвинуваченого про кримінальне провадження;
- відсутність посилання на документи і дані, які свідчать про перебування особи за межами України, на тимчасово окупованій території;
- посилання на здійснення СДР як підставу для здійснення ССП (суд не має оцінювати обґрунтованість ухвал слідчих суддів про здійснення СДР);
- посилання на ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу до зали судових засідань, щодо розгляду питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, як підставу для здійснення ССП;
- відсутність (недостатність) даних, що свідчать про належне повідомлення особи про кримінальне провадження.

Судова практика щодо розгляду клопотань про здійснення ССП неоднозначна, що суттєво ускладнює її узагальнення, формування висновків і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства і правозастосування.

Ми проаналізували зміст 34 ухвал, постановлених у 2016–2019 рр. за результатами розгляду клопотання про здійснення ССП, за критеріями позицій сторін та їх обґрунтування і спробували представити отримані результати у вигляді моделі, яка включає типові позиції сторін і суду.

Сторона обвинувачення:

– прокурор подає клопотання про здійснення ССП щодо обвинуваченого, обґрунтовуючи його тим, що останній із метою ухилення від кримінальної відповідальності виїхав на тимчасово окуповану територію України або в район проведення антитерористичної операції, та на під-

контрольну українській владі територію України не повертався, перебуває в розшуку;

– якщо обвинувачений перебуває за кордоном, зазначається використання можливостей міжнародної правової допомоги, оголошення в міжнародний розшук;

– прокурор заявляє клопотання про оголошення обвинуваченого в розшук та зупинення судового провадження до його розшуку.

Сторона захисту.

Захисник просить суд:

– вирішити клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження на розсуд суду;

– відмовити в задоволенні клопотання прокурора, оскільки захисник не зустрівся із підзахисним, його місцезнаходження невідоме, вважає, що підзахисний не повідомлений належним чином про кримінальне провадження;

– не заперечує щодо проведення ССП, просить задовольнити клопотання.

Обвинувачений: у судове засідання не з'явився, про причини неявки суду не повідомив.

Національне законодавство:

– загальні засади кримінального провадження ст. 7, ч. 6 ст. 9 КПК України: законність, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, доступ до правосуддя, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їхньої переконливості, безпосередність дослідження показань;

– зміст і форма кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у ст.7 КПК України, з урахуванням особливостей, установлених законом. Сторона обвинувачення зобов'язана використати всі передбачені законом можливості для дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого (зокрема, прав на захист, на доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання у приватне життя) у разі здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*);

– загальні вимоги р. IV КПК України про обов'язкову участь обвинуваченого під час підготовчого судового засідання та судового розгляду. Ч. 3 ст. 323 КПК України, положення ст.297–5КПКУкраїни, спеціальне законодавство.

Міжнародно-правові документи:

– міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р.: кожен має право

під час розгляду будь-якого пред'явленого йому обвинувачення на низку гарантій на основі повної рівності і, зокрема, бути засудженим у його присутності та захищати себе особисто або за допомогою обраного ним захисника;

– ч. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ): кожний має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом;

– ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ: кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

в) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

г) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

е) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну допомогу перекладача;

– п. 9 р. III Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № 6 R (87)1 8 «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» від 17 вересня 1987 р.: держави-члени повинні розглянути та дозволити судам першої інстанції розглядати справи й ухвалювати за ними рішення за відсутності обвинуваченого, принаймні щодо дрібних правопорушень, з урахуванням покарання, яке може бути накладене, та за умови, що обвинувачений був проінформований належно про дату судового засідання і про своє право на законне чи інше представництво;

– п. 1–9 Резолюції (75) 11 Комітету міністрів Ради Європи «Про критерії, які регламентують розгляд, що проводиться за відсутності обвинуваченого» від 19 січня 1973 р.: заочний розгляд може бути проведений за умови дотримання таких мінімальних вимог: 1) справа жодної особи не може бути розглянута, якщо особа впродовж часу, який дозволяє їй з'явитися до суду й підготувати свій захист, не була повідомлена повістками про дату та місце судового розгляду, якщо тільки не буде встановлено, що

вона навмисно прагнула уникнути правосуддя; 2) повістки повинні вказувати на наслідки неявки обвинуваченого на судовий розгляд; 3) суд повинен відкласти розгляд справи у випадку, якщо встановить, що повістка була вручена обвинуваченому, який не з'явився на розгляд, але є підстави вважати, що в нього виникли перешкоди для забезпечення явки, і особиста присутність обвинуваченого визнається судом обов'язковою; 4) справа не повинна розглядатися за відсутності обвинуваченого, якщо є можливість перенести її розгляд на територію іншої держави або звернутися із запитом про видачу; 5) у разі розгляду справи за відсутності обвинуваченого докази повинні збиратися звичайними способами, а сторона захисту повинна мати право втручатися в цей процес; 6) судові рішення, ухвалені за відсутності обвинуваченого, має бути доведено до його відома згідно із правилами вручення повісток для явки в суд, час на оскарження не повинен починатися раніше, ніж особа щодо якої винесено вирок, не отримає ефективного повідомлення про ухвалені судові рішення, якщо тільки не буде встановлено, що особа умисно намагалася уникнути правосуддя; 7) кожна особа, справа якої була розглянута в її відсутність, повинна мати можливість оскаржити таке судові рішення будь-яким доступним їй способом так, ніби вона була присутня; 8) особа, справа якої була розглянута за її відсутності і якій не була вручена повістка у визначеному порядку та належної форми, повинна мати правовий механізм захисту, що дозволяє анулювати судові рішення; 9) особа, справа якої була розглянута за її відсутності, але якій повістка була вручена належним чином, має право на повторний розгляд справи в загальному порядку, якщо особа може довести, що її відсутність і факт того, що вона не могла проінформувати суд, були спричинені обставинами, які перебувають за межами її контролю;

– рішення Комітету Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) з прав людини у справі "Daniel Monguys Mbenge v. Zaire" (Communication № 16/1977 // UN Doc.CCPR/C/18/D/16/1977), яким встановлено, що заочний судовий розгляд як такий не був незаконним саме через вимогу до держав уживати необхідних заходів, щоби повідомити обвинуваченого про суд: «Заочне рішення вимагає, щоб, незважаючи на відсутність обвинуваченого, було зроблено належне повідомлення, щоб повідомити про дату та місце судового розгляду та запросити його для участі. В іншому випадку обвинуваченому, зокрема,

не надаються достатній час і заходи для підготовки його захисту (ст. 14 (3) (b)), він не може захищатися за юридичної допомоги за власним вибором (ст. 14 (3) (d))». У цьому випадку Комітет визначив, що невжиття державою належних кроків для повідомлення обвинуваченого і той факт, що він дізнався про судові рішення, винесене проти нього заочно, із засобів масової інформації, є порушенням ст. 14 (3) МПГПП;

– рішення Ради ООН з прав людини (правонаступниця Комітету) у справі “Maleki v. Italy” (Communication № 699/1996 U.N. Doc. CCPR/C/60/D/699/1996), яким встановлено, що держава несе тягар доказування того факту, що обвинуваченому «було своєчасно передано повістку» та «надано інформацію про судову справу проти нього». Рада наголосила на обов'язку відповідного національного суду перевіряти, чи справді обвинуваченого повідомили про розгляд справи до початку проведення заочного судового розгляду. Лише вжиття заходів щодо інформування обвинуваченого та припущення у зв'язку із цим, що такий обвинувачений знає про судовий розгляд проти нього, недостатньо.

Рішення ЄСПЛ:

– «Меденіца проти Швейцарії», «Сейдовіч проти Італії», «Шомоді проти Італії», «Колоцца проти Італії», «Годді проти Італії» та ін.

Згадані рішення згадуються у випадках як ухвалення рішення про здійснення ССП, так і відмови в його здійсненні, поширеною практикою є копіювання цитат із рішень ЄСПЛ та дослівне відтворення відповідних положень мотивувальної частини з інших судових рішень без аналізу змісту цитованих правових позицій та їх стосунку до обставин кримінального провадження.

На цю проблему в ширшому контексті вказує П.І. Пархоменко, який визначає проблеми застосування практики ЄСПЛ у національному судочинстві і зауважує, що мають місце звичайне копіювання певних речень із посиланням на Конвенцію та практику Європейського суду в інших колег без з'ясування їхнього змісту та правильності відповідного посилання, що дуже чітко було продемонстровано в поширені вказівок у судових рішеннях на рішення Європейського суду справедливості (суду Європейського Союзу) “Yvonne Van Duyn v. Home Office” як на рішення Європейського суду.

Мають місце копіювання потрібних цитат або визначень із того чи іншого рішення Європейського суду без аналізу особливостей права,

гарантованого Конвенцією, яке було предметом розгляду Європейського суду, а також надання відповіді на запитання, чи охоплюється ситуація, яка розглядається на національному рівні, змістом відповідного права [1, с. 141].

Щодо повідомлення (обізнаності) обвинуваченого:

– обвинувачений достатньою мірою поінформований про те, що стосовно нього складено обвинувальний акт у вчиненні кримінального правопорушення, що нині відбувається судовий розгляд даного кримінального провадження;

– відсутні дані, на підставі яких можна було б зробити висновок, що обвинувачений недвозначно відмовився від свого права брати участь у слуханні справи;

– з'ясування обставин щодо перебування обвинуваченого на тимчасово окупованій території України, оголошення обвинуваченого в міжнародний розшук.

Щодо можливого порушення ст. 6 ЄКПЛ:

– з урахуванням норм міжнародного законодавства у сфері захисту прав людини, а також практики Європейського суду, яка є частиною національного законодавства, є обґрунтовані підстави вважати, що здійснення спеціального судового провадження на даній стадії може призвести до порушення ст. 6 Конвенції, оскільки обвинувачений позбавлений права висловити бажання на розгляд його справи судом, захищати себе особисто чи скористатися правовою допомогою захисника, обраного ним особисто, допитувати свідків, що показують проти нього, або мати право на те, щоб ці свідки були допитані, надавати суду докази в обґрунтування своєї правової позиції та користуватися безкоштовною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, що використовується в суді, або не говорить цією мовою [2].

Як було зазначено, за умови практично ідентичного змісту мотивувальної частини резолютивна частина може містити протилежні приписи, тобто суд задовольняє клопотання про здійснення ССП або відмовляє в його задоволенні, поширеною практикою також є відмова в задоволенні клопотання, зупинення судового провадження й оголошення обвинуваченого в розшук (відповідно до ст. 335 КПК України).

Така ситуація пояснюється нестабільним законодавчим регулюванням інституту СКП, його особливостями, що насамперед стосуються належного повідомлення підозрюваного, обвинуваченого про кримінальне провадження, тлумаченням практики ЄСПЛ щодо цього

питання і прогностичними міркуваннями щодо можливого оскарження рішень національних судів до ЄСПЛ із цих підстав.

Узагальнення судової практики показало, що суди, відмовляючи в задоволенні клопотання про здійснення ССП, переважно зазначають, що прокурором не надано належних доказів про:

- переховування обвинуваченого з метою ухилення від кримінальної відповідальності;
- належне повідомлення обвинуваченого;
- його недвозначну відмову від права з'явитися в суді.

Останнє є відтворенням правових позицій ЄСПЛ, національне законодавство вимагає додати до клопотання прокурора матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження, що кореспондується з визначеним порядком повідомлення у провадженні *in absentia*.

О.Г. Яновська зазначає, що відповідно до практики ЄСПЛ, особиста присутність особи під час провадження досудового розслідування та на судовому засіданні – це право особи, а не обов'язок. Це право, від якого вона може відмовитися. Але в рішеннях ЄСПЛ чітко вказано, що така відмова має бути недвозначно висловлено. Особа має виявити своє бажання і прояснити свою відмову від цього права.

Водночас Комітет з прав людини ООН вважає, що у випадках, коли обвинувачений завчасно належним чином повідомлений і в нього була можливість представляти його інтереси захисником, може бути судовий розгляд без особистої участі обвинуваченого.

Тут є колізія навіть в європейських стандартах. Але оскільки сьгоднішнє національне законодавство не враховує рішення Комітету ООН, а визначає необхідність врахувати практику ЄСПЛ, то неможливо уникнути тих стандартів ЄСПЛ щодо процедури заочного провадження, а саме недвозначної відмови особи від свого права особистої присутності, в іншому випадку ЄСПЛ визнає порушення Україною Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод.

Державна повинна або визнавати практику європейських інститутів, щоб застосувати позицію Комітету ООН з прав людини, або визначити такі механізми, які не дадуть ЄСПЛ вказувати на порушення прав людини.

Людина, яка ховається або перебуває на території іншої держави, навряд дасть таку згоду. Але ми не можемо, виходячи з революційної доцільності, переступати через норми

законодавства і міжнародних стандартів дотримання прав людини [3].

Отже, для цієї проблеми не існує простого рішення, оскільки отримати недвозначну відмову обвинуваченого від участі у провадженні мало ймовірно, а виконання формальних вимог щодо повідомлення обвинуваченого недостатньо.

Правильним у такому разі ми вважаємо напрям, який зазначає О.Г. Яновська, а саме пошук шляхів удосконалення національного законодавства і правозастосовної практики та запровадження механізмів, які виключать підстави для висновку ЄСПЛ про порушення Конвенції.

У цьому сенсі можна запропонувати деякі висновки і міркування за результатами вивчення правозастосовної практики.

Намагання достовірно з'ясувати, які саме докази про переховування обвинуваченого з метою ухилення від кримінальної відповідальності та факту його належного повідомлення суди вважають беззаперечними або достатніми, не мали успіху, оскільки в ухвалах зазвичай не містилось відповідного обґрунтування, а лише наявна констатація недостатності таких доказів або ж ці докази визнавались достатніми з посиланням на формальне виконання вимог КПК (надання суду даних про виконання стороною обвинувачення процесуальних вимог щодо повідомлення).

Проте в деяких випадках судові ухвали більше конкретизовані. Наприклад, суд зазначає, що у кримінальному провадженні відсутні докази на підтвердження того, що обвинувачений обізнаний про його кримінальне переслідування й умисно переховується від суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, а саме перебуває на тимчасово невідконтрольній території України в Донецькій області. Лист Управління лужби безпеки України у Вінницькій області № 53/6/7–5145нт від 3 травня 2019 р., у якому йдеться про нібито перебування ОСОБА_1 на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, не може бути взятий судом до уваги, оскільки зазначені в ньому відомості будь-яким чином не підтверджуються доказами, такими, наприклад, як протоколи допитів свідків, офіційні повідомлення міграційної або прикордонної служб України тощо. Прокурором надано суду постанову від 4 червня 2018 р. про оголошення розшуку ОСОБА_1, однак не додано відомостей про наявність розшукової справи із значенням

її номеру, а також жодних даних про те, яких вжито заходів для розшуку обвинуваченого (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/81881140>).

Постановляючи ухвалу про здійснення спеціального судового розгляду, колегія суддів зазначає, що судом встановлено, що обвинуваченим було відомо про здійснення кримінального провадження стосовно них. Це вбачається з доданих прокурором до клопотання про здійснення спеціального судового провадження матеріалів, а саме з копій заяв ОСОБА_3 і ОСОБА_2 про допуск їхнього захисника – адвоката ОСОБА_1 – до участі у кримінальних провадженнях, порушених щодо них, із копії заяви ОСОБА_1 слідчому про те, що його підзахисні ОСОБА_3 і ОСОБА_2 не мають можливості прибути до слідчого для участі у слідчих діях, оскільки перебувають на території, тимчасово не підконтрольній Україні.

Крім того, повістки про виклик обвинувачених публікувались на офіційному вебсайті Генеральної прокуратури України та в газеті «Урядовий кур'єр», отже, згідно із ч. 1 ст. 297–5 КПК України, ОСОБА_3 і ОСОБА_2 були належним чином ознайомленими із проведенням щодо них досудового розслідування за даним кримінальним провадженням, оскільки УДППЗ «Укрпошта» не здійснює пересилання пошти, зокрема, до м. Донецьк, колегія суддів приходить до висновку про необхідність надання повісток про виклик до суду обвинуваченим їхньому захиснику для передачі останнім [4].

Інший приклад. У підготовчому судовому засіданні прокурор заявив клопотання про здійснення спеціального судового провадження. В обґрунтування заявленого клопотання прокурор зазначає, що ОСОБА_1 обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого п. 7 ч. 2 ст. 115 КК України. 21 лютого 2013 р. ОСОБА_1 вручено повідомлення про підозру. Згідно з інформацією Головного центру обробки спеціальної інформації Державної прикордонної служби України, ОСОБА_1 разом із батьком ОСОБА_5 21 лютого 2013 р. вилетіли з аеропорту «Бориспіль» рейсом сполученням Київ – Шереметьєво, тобто перетнув кордон України, після цього ОСОБА_1 на території України не повертався. 25 лютого 2013 р. старшим слідчим СУ УМВС України в Рівненській області винесено постанову про оголошення підозрюваного ОСОБА_1 у розшук. 9 квітня 2013 р. ОСОБА_1 оголошено в міжнародний розшук, установчі дані підозрюваного ОСОБА_1 внесені до опера-

тивно-розшукового обліку Інтерполу категорії «Червона картка» № А-2013/18415. 22 квітня 2013 р. щодо підозрюваного ОСОБА_1 винесено ухвалу про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою. У процесі проведення розшукових заходів встановлено, що ОСОБА_1 перебуває на території Російської Федерації та переховується за місцем проживання своєї матері ОСОБА_1 (АДРЕСА_1). У жовтні 2015 р. слідчому з ОВС ОСОБА_6 на мобільний телефон телефонував невідомий чоловік із телефону мобільного оператора НОМЕР_1, який належить матері підозрюваного ОСОБА_1, представився ОСОБА_1 та запитав про перебіг досудового розслідування вбивства ОСОБА_7. Отже, є достатні підстави вважати, що ОСОБА_1 умисно ухиляється від слідства та суду з метою уникнення кримінальної відповідальності.

22 червня 2016 р. ухвалою слідчого судді Рівненського міського суду надано дозвіл на здійснення спеціального досудового розслідування за кримінальним провадженням № 12012190080000136 за обвинуваченням ОСОБА_1 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого п. 7 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України. Заслухавши думку прокурора, захисника та потерпілого, дослідивши матеріали кримінального провадження, колегія суддів приходить до висновку, що клопотання прокурора про проведення спеціального судового провадження підлягає задоволенню [5].

Отже, документами, які підтверджують обізнаність обвинуваченого про кримінальне провадження, можуть бути: заява про допуск захисника до участі у кримінальному провадженні й інші документи, що підтверджують спілкування підозрюваного, обвинуваченого із захисником, слідчим прокурором, показання осіб, які контактують з обвинуваченим щодо кримінального провадження. Відомі також випадки, коли обвинувачений у соціальних мережах заявляє про незаконне переслідування, тиск та погрози з боку уповноважених органів, що здійснюють кримінальне провадження, публікує процесуальні документи. Ці дії підлягають фіксуванню та можуть бути взяті до уваги судом під час з'ясування факту обізнаності обвинуваченого. Докази щодо обізнаності обвинуваченого мають відповідати вимогам ст. 84 КПК України.

Аналіз судової практики свідчить, що суд у деяких випадках окремо приділяє увагу оцінці заходів, які вжиті для розшуку обвинуваченого з метою забезпечення його участі в судовому

засіданні. Так, в ухвалі суду зазначено, що в судовому засіданні судом було поставлено на обговорення питання стосовно результативності оголошеного розшуку обвинуваченого ОСОБА_2 щодо наявності відомостей про його місцезнаходження, а також на вплив цих обставин на подальший судовий розгляд із метою забезпечення дотримання прав на захист.

Прокурор повідомив, що обвинуваченого не розшукано, відомості про його фактичне місцезнаходження відсутні, водночас наявні всі підстави для здійснення спеціального судового провадження, оскільки обвинувачений перебуває на тимчасово окупованій території Донецької області, отже, ухиляється від суду.

У даному кримінальному провадженні серед досліджених доказів, які були представлені стороною обвинувачення, суд не знаходить беззаперечних доказів, із яких можна зробити висновок, що обвинувачений знає про висунуте щодо нього обвинувачення, ухиляється від суду чи недвозначно відмовився від свого права прибути в судові засідання, узагалі не надано доказів, що обвинувачений перебуває на тимчасово окупованій території Донецької області, тому проведення судового розгляду без участі обвинуваченого й обраного ним особисто захисника не забезпечить дотримання гарантованих Конвенцією основоположних прав.

Ст. 335 КПК України передбачено право суду зупинити провадження в разі розшуку обвинуваченого [6].

Незважаючи на те, що зі змісту даної ухвали не вбачається, як саме і на підставі чого здійснювалась оцінка результативності розшуку обвинуваченого, така практика потрібна, до того ж КПК України не регламентує порядку проведення розшуку та заходів, які вживаються із цією метою.

Оцінка активності та результативності розшуку має значення для правильного встановлення обставин, що свідчать саме про ухилення підозрюваного, адже останній може, наприклад, змінити місце проживання і зробити це декілька разів, а встановлення його місцезнаходження і затримання можуть не відбутися у зв'язку з неузгодженістю дій різних суб'єктів, які здійснюють розшук, або неефективністю дій і заходів, що вживаються для розшуку. Звісно, за умови, що підозрюваному відомо про його процесуальний статус і провадження щодо нього.

Утім, вирішення проблеми не вбачається можливим одноденно, не сприятиме цьому також радикальний підхід щодо обмеження дискреційних повноважень суду, зокрема стосовно заборони відмови у здійсненні ССП за умови формального дотримання процесуальних вимог щодо повідомлення підозрюваного, обвинуваченого. Натомість органам досудового розслідування потрібно зосередити увагу і зусилля щодо вжиття дієвих, а не формальних заходів, спрямованих на розшук підозрюваного, обвинуваченого, його повідомлення, безперервність, поступовість і фіксування результатів цієї роботи, а суду варто ретельно вивчати й об'єктивно оцінювати результати цієї діяльності.

Уважаємо також, що унікальність ситуації для національного кримінального судочинства, що полягає в можливості особи перебувати на тимчасово окупованій території і залишатись недоступною для слідства і суду, потребує пошуку особливих технічних, тактичних і правових рішень. Таку практику не можна запозичити, а тільки напрацювати і дати їй юридичне закріплення. Це сприятиме формуванню прозорого, зрозумілого, послідовного, законодавчо врегульованого механізму *in absentia* з урахуванням особливостей, пов'язаних із соціально-політичними та воєнними умовами на території України.

Висновки. З урахуванням авторського підходу до розуміння спеціального кримінального провадження визначено обставини, що мають бути зазначені у клопотанні прокурора про здійснення спеціального судового провадження: учинення повнолітнім обвинуваченим злочину, передбаченого ч. 2 ст. 297–1 КПК України, ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази). Прокурор зобов'язаний додати до клопотання матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження.

Визначено такі критерії оцінки судом факту належного повідомлення обвинуваченого: 1) докази, що надаються прокурором для підтвердження обізнаності обвинуваченого та їхній зв'язок з іншими даними і матеріалами провадження; 2) реалізація законодавчої формули презумпції обізнаності; 3) дотримання вимог щодо змісту повідомлень.

Список використаної літератури:

1. Пархоменко П.І. Деякі особливості застосування практики Європейського суду з прав людини в національному судочинстві: практичний аспект. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, 13 червня 2018 р. Київ : Національна академія прокуратури України, 2018. С. 139–143.
2. Ухвала Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 20 червня 2019 р. № 243/1369/17. Справа № 1-кп/243/124/2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82726572>.
3. Судья Європейського суду указала на небезпечність заочного осудження. *ZMINA*. 4 листопада 2016 р. URL: https://zmina.info/ru/news-ru/suddja_jevropejskogo_sudu_vkazala_na_nebezpeku_zaochnogo_zasudzhennja/.
4. Ухвала Берегівського районного суду Закарпатської області від 11 грудня 2018 р. Справа № 297/2159/18. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/78454448/>.
5. Ухвала Дубенківського районного міськрайонного суду Рівненської області від 14 березня 2017 р. Справа № 557/724/16-к. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/65271778/>.
6. Ухвала Дзержинського міського суду Донецької області від 4 лютого 2019 р. Справа № 225/1750/17. Провадження № 1-кп /225/33/2019. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/79641210/>.

Shumeiko D. O. Petition for special court proceedings and its consideration

Problems of regulatory regulation and practice of filing motions for special court proceedings are identified. Typical deficiencies in the content of such petitions have been identified that affect the outcome of their consideration. Recommendations for improving law enforcement activities have been formulated. It is found that the uniqueness of the situation for national criminal proceedings, which is to allow a person to be temporarily occupied and remain inaccessible to the investigation and the court, requires the search for specific technical, tactical and legal solutions. This practice can not be borrowed, but only to develop and give it legal support. This will help to create a transparent, understandable, consistent, legally regulated in absentia mechanism, taking into account the particularities caused by socio-political and military conditions in Ukraine. It is emphasized that, provided the content of the reasoning is virtually identical, the resolution may contain contrary orders, that is, the court satisfies or denies the application of the CSP, the common practice is also the refusal of the petition, suspension of the court proceedings and suspension of the court proceedings. It is concluded that the circumstances to be specified in the prosecutor's request for special court proceedings: committing the adult accused of the crime provided for in Part 2 of Article 297–1 of the CPC of Ukraine, evasion of the summoning of an investigator, prosecutor or subpoena of an investigating judge, a court (failure to return a summons more than twice). The prosecutor is obliged to add to the petition materials that the accused knew or should have known about the criminal proceedings initiated. The following criteria of the court's assessment of the fact of the proper notification of the accused were determined: 1) evidence provided by the prosecutor to confirm the accuser's awareness and their connection with other data and materials of the proceedings; 2) implementation of the legislative formula of the presumption of awareness; 3) compliance with the requirements.

Key words: *special court proceedings, motions, prosecutor, court.*